



LADISLAV CABADA, VÍT HLOUŠEK A PETR JUREK

Ztraceny v tranzici?

Minulost a přítomnost politického
stranictví ve střední a východní Evropě

Masarykova univerzita
Fakulta sociálních studií
Mezinárodní politologický ústav

MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ
MEZINÁRODNÍ POLITOLOGICKÝ ÚSTAV

—

EDIČNÍ ŘADA MONOGRAFIE
SVAZEK Č. 53

muni
PRESS

ZTRACENY V TRANZICI?

**Minulost a přítomnost
politického stranictví
ve střední a východní Evropě**

LADISLAV CABADA, VÍT HLOUŠEK A PETR JUREK



Masarykova univerzita
Fakulta sociálních studií
Mezinárodní politologický ústav
Brno 2013

Vědecká redakce MU:

prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc.
Mgr. Iva Zlatušková
prof. RNDr. Zuzana Došlá, DSc.
Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.
Mgr. Michaela Hanousková
doc. PhDr. Jana Chamonikolasová, Ph.D.
doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.
Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.
prof. PhDr. Petr Macek, CSc.
PhDr. Alena Mizerová
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.
Mgr. David Povolný
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.
prof. MUDr. Anna Vašků, CSc.
prof. PhDr. Marie Vítková, CSc.
doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

Recenzovali:

prof. PhDr. Darina Malová, CSc.
doc. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Kniha vznikla v rámci projektu Grantové agentury ČR
„Stranické systémy zemí středovýchodní Evropy“ (GAP408/10/0295).

© 2013 Masarykova univerzita
© 2013 Ladislav Cabada, Vít Hloušek, Petr Jurek

ISBN 978-80-210-6379-2 (brožovaná vazba)
ISBN 978-80-210-7799-7 (online : pdf)

OBSAH

Seznam tabulek.....	7
Seznam zkratek.....	9
1. Úvod	15
1.1 Výzkum stranických systémů ve středovýchodní Evropě: současný stav poznání.....	16
1.2 Výzkumné cíle a struktura knihy	20
2. Politické strany v dějinách středo- a východoevropské politiky	25
2.1 Kořeny moderní masové stranické politiky před první světovou válkou	26
2.2 Politické stranictví mezi demokracií, autoritářskými a totalitními režimy 1918–1945	40
3. Deformace politických stran v komunistické éře a specifika postkomunistického přechodu k demokracii	55
3.1 Komunistické režimy a politické stranictví.....	56
3.2 Přechod k demokracii, osudy komunistických stran a hnutí typu fóra	65
4. Fragmentace a polarizace stranických systémů: Sartoriánská perspektiva	78
4.1 Úvod	78
4.2 Pravidla hry – volební systémy v postkomunistických zemích....	80
4.3 Formát stranických systémů	84
4.4 Typologizace postkomunistických stranických systémů.....	94
4.5 Konfliktní linie ve stranických systémech	101

5. Participace a mobilizace v rámci stranických systémů.....	114
5.1 Úvod	114
5.2 Podmínky pro vznik a fungování politických stran.....	116
5.3 Strany a voliči.....	121
5.4 Členové politických stran.....	133
5.5 Závěr	139
6. Strany ve vládách	141
6.1 Role politických stran při vzniku vlád	141
6.2 Formáty a třídy vlád.....	145
6.3 Pozice politických stran ve vládách	150
6.4 Stabilita vlád a důvody zániku vlád	154
6.5 Nestranické a polopolitické vlády – selhání stran nebo taktický manévr?	157
6.6 Závěr	163
7. Závěr	165
7.1 Problematická tradice stranictví před nástupem reálněsocialistických režimů	165
7.2 Tíživé dědictví komunismu.....	167
7.3 Stranické systémy mezi polarizovaným a umírněným pluralismem.....	169
7.4 Strany bez straníků?	171
7.5 Strany a vláda	173
7.6 Východ, střed a Západ – konvergence, či divergence?	174
8. Bibliografie.....	176
Příloha k 6. kapitole	189
Věcný rejstřík.....	205
Jmenný rejstřík	207
Summary	211

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Změny politických režimů ve středovýchodní Evropě 1918–1945	40
Tabulka č. 2: Podíl městské populace v zemích střední a východní Evropy na počátku 20. století	42
Tabulka č. 3: Proměny hrubého domácího produktu ve vybraných zemích střední a východní Evropy v meziválečném období	45
Tabulka č. 4: Síla parlamentních stran ve vybraných zemích střední a východní Evropy v letech 1918–1932	53
Tabulka č. 5: Podíl jednotlivých sektorů na zaměstnanosti v Evropě 1910–2000	65
Tabulka č. 6: Zisky stran typu fóra a komunistických stran v prvních svobodných volbách roku 1990	67
Tabulka č. 7: Podoba a rozpad hnutí typu fóra	76
Tabulka č. 8: Institucionální charakteristiky parlamentu (prvních komor v případě bikameralismu)	81
Tabulka č. 9: Institucionální charakteristiky druhých komor bikamerálních parlamentů	83
Tabulka č. 10: Česká republika – počet parlamentních stran, efektivní počet parlamentních a volebních stran.....	87
Tabulka č. 11: Slovensko – počet parlamentních stran, efektivní počet parlamentních a volebních stran.....	88
Tabulka č. 12: Polsko – počet parlamentních stran (nerelevantních parlamentních stran), efektivní počet parlamentních a volebních stran	88
Tabulka č. 13: Maďarsko – počet parlamentních stran (nerelevantních parlamentních stran), efektivní počet parlamentních a volebních stran	89
Tabulka č. 14: Estonsko – počet parlamentních stran (nerelevantních parlamentních stran), efektivní počet parlamentních a volebních stran	90
Tabulka č. 15: Lotyšsko – počet parlamentních stran, efektivní počet parlamentních a volebních stran.....	90
Tabulka č. 16: Litva – počet parlamentních stran (nerelevantních parlamentních stran), efektivní počet parlamentních a volebních stran	91

Tabulka č. 17: Bulharsko – počet parlamentních stran (nerelevantních parlamentních stran), efektivní počet parlamentních a volebních stran	91
Tabulka č. 18: Rumunsko – počet parlamentních stran (nerelevantních parlamentních stran), efektivní počet parlamentních a volebních stran	92
Tabulka č. 19: Chorvatsko – počet parlamentních stran (nerelevantních parlamentních stran), efektivní počet parlamentních a volebních stran	93
Tabulka č. 20: Slovinsko – počet parlamentních stran (nerelevantních parlamentních stran), efektivní počet parlamentních a volebních stran	93
Tabulka č. 21: Zařazení soudobých postkomunistických stranických systémů v rámci Sartoriho typologie	98
Tabulka č. 22: Zákonné podmínky vzniku politických stran, právní úprava členství v politických stranách	117
Tabulka č. 23: Volební účast v parlamentních volbách v postkomunistických zemích (první až osmé parlamentní volby)	125
Tabulka č. 24: Celková volatilita v parlamentních volbách	129
Tabulka č. 25: Vněsystémová volatilita	132
Tabulka č. 26: Vnitrosystémová volatilita	133
Tabulka č. 27: Míra členství v politických stranách v postkomunistických zemích	135
Tabulka č. 28: Změny počtu členů politických stran v postkomunistických zemích	137
Tabulka č. 29: Instalace vlád v zemích SVE a možnosti jejich zániku	142
Tabulka č. 30: Vlády v Bulharsku	190
Tabulka č. 31: Vlády v Chorvatsku	191
Tabulka č. 32: Vlády v Česku	192
Tabulka č. 33: Vlády v Estonsku	193
Tabulka č. 34: Vlády v Litvě	194
Tabulka č. 35: Vlády v Lotyšsku	195
Tabulka č. 36: Vlády v Maďarsku	197
Tabulka č. 37: Vlády v Polsku	198
Tabulka č. 38: Vlády v Rumunsku	199
Tabulka č. 39: Vlády na Slovensku	201
Tabulka č. 40: Vlády ve Slovinsku	202

SEZNAM ZKRATEK

AWS – Volební akce Solidarita
BBWR – Nestranický blok pro podporu reforem
BSP – Bulharská socialistická strana
CDR – Demokratická konvence Rumunska
ČSSD – Česká strana sociálně demokratická
DC – Demokratické centrum
DEMOS – Demokratická opozice Slovinska
DeSUS – Demokratická strana důchodců Slovinska
DEÚS – Demokratická unie Slovenska
DLGV – Občanská listina Gregora Viranta
DP – Strana práce
DPS – Demokratická strana „Saimnieks“
DPS – Hnutí za práva a svobody
ELDR – Evropská liberální, demokratická a reformní strana
EPPS – Efektivní počet volebních stran
EPVS – Efektivní počet parlamentních stran
ER – Estonská lidová fronta
ER – Zelení Estonska
ERSP – Estonská strana národní nezávislosti
FDSN – Demokratická fronta národní spásy
Fidesz – Svaz mladých demokratů
FKgP – Strana nezávislých maloročníků, zemědělských dělníků a občanů
FPTP – volební systém relativní většiny
FSN – Fronta národní spásy
GERB – Občané za evropský rozvoj Bulharska
HDZ – Chorvatské demokratické společenství
HNS – Chorvatská národní strana
HSD-SMS – Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko
HSLŠ – Chorvatská sociálně-liberální strana
HSS – Chorvatská selská strana
HZDS – Hnutí za demokratické Slovensko
I – Unie pro vlast
IDS – Istrijský demokratický svaz
IRL – Unie pro vlast a republiku
JE – Jižní Evropa

JL – Nová éra
JP – Nová strana
K – Strana středu
KDH – Křesťansko-demokratické hnutí
KDNP – Křesťanskodemokratická lidová strana
KDS – Křesťanská demokratická strana
KDS – Lotyšský křesťansko-demokratický svaz
KDU-ČSL – Křesťanská demokratická unie – Československá strana
lidová
KESK – Estonská strana středu
KKRE – Estonská konzervativní lidová strana
KLD – Liberálnědemokratický kongres
KMŮ – Koaliční strana a Unie venkova
LC – Lotyšská cesta
LCS – Litevská unie středu
LDDP – Litevská demokratická strana práce
LDS – Liberální demokraté Slovinska
LIBRA – Liberálně-demokratická strana
LiCS – Liberální a středová unie
LiD – Levice a demokraté
LIDEM – Liberální demokraté
LKDP – Litevská křesťansko-demokratická strana
LLDP – Latgalská demokratická strana
LLS – Liberální unie
LNNK – Lotyšská národní konzervativní strana
LPP – Lotyšská první strana
LPR – Liga polských rodin
LPS – Litevské přestavbové hnutí (Sajūdis)
LRLS – Litevské republikánské liberální hnutí
LS – Liberální strana
LSDA – Lotyšská sociálnědemokratická aliance
LSDP – Litevská sociálnědemokratická strana
ES-HZSD – Lidová strana – Hnutí za demokratické Slovensko
LTF – Lotyšská lidová fronta
LVLS – Litevská rolnická lidová unie
LVP – Strana lotyšské jednoty
LZP – Lotyšská strana zelených
LZS – Lotyšský zemědělský svaz
M – Umírnění
MDF – Maďarské demokratické fórum

MH – Most-Híd
MSzP – Maďarská socialistická strana
NA – Národní aliance
NDS – Národní hnutí Simeona II.
NRPS – nerelevantní parlamentní strana
NS – Nová unie
NSi – Nové Slovinsko – Křesťanská lidová strana
NV – Nový čas
ODA – Občanská demokratická aliance
ODS (Bulharsko) – Spojenectví demokratických sil
ODS (Česká republika) – Občanská demokratická strana
OF – Občanské fórum
PAR – Alternativa pro Rumunsko
PC – Dohoda středu
PC – Konzervativní strana
PD – Demokratická strana
PD-L – Demokratická liberální strana
PDP – Občanská demokratická strana
PDSR – Strana sociální demokracie v Rumunsku
PChD – Strana křesťanských demokratů
PiS – Právo a spravedlnost
PL – Lidová dohoda
PNL – Národní liberální strana
PNTCD – Křesťansko-demokratická národní rolnická strana
PO – Občanská platforma
PP-DD – Lidová strana – Dan Diaconescu
PPPP – Polská strana přátel piva
PPS – počet parlamentních stran
PRM – Strana Velkého Rumunska
PS – Občanský svaz
PSD – Sociálnědemokratická strana
PSDR – Rumunská sociálnědemokratická strana
PSL – Polská lidová strana
PS-LZJ – Pozitivní Slovinsko – Kandidátka Zorana Jankoviće
PUNR – Strana rumunské národní jednoty
PUR – Rumunská humanistická strana
RE – Estonská reformní strana
ResP – Sdružení pro republiku
RL – Lidový svaz
RM – Lidová strana – Umírnění

RP – Palikotovo hnutí
RPS – relevantní politická strana
SaS – Svoboda a Solidarita
SD – Sociální demokraté
SDE – Sociálnědemokratická strana
SDK – Slovenská demokratická koalice
SDKÚ – Slovenská demokratická a křesťanská unie
SDE – Strana demokratické levice
SDPL – Polská sociální demokracie
SDS (Bulharsko) – Svaz demokratických sil
SDS (Slovinsko) – Slovinská demokratická strana
SDSS (Chorvatsko) – Nezávislá demokratická srbská strana
SDSS (Slovinsko) – Sociálnědemokratická strana Slovinska
SKD – Slovinští křesťanští demokraté
SLD – Spojenectví demokratické levice
SLCh – Křesťansko-lidová strana
SLS – Slovinská lidová strana
Smer-SD – Směr – Sociální demokracie
SMK – Strana maďarské koalice
SNS – Slovenská národní strana
SOP – Strana občanského porozumění
SPDH – Sociálnědemokratická strana Chorvatska
SPR-RSČ – Sdružení pro republiku – Republikánská strana
Československa
SRP – Sebeobrana Polské republiky
SVE – Střední a východní (středovýchodní) Evropa
SZ – Strana zelených
SzDSz – Svaz svobodných demokratů
TB – Za vlast a svobodu
TOP09 – Tolerance, odpovědnost, prosperita 09
TP – Lidová strana
TPA – Politická unie ekonomů
TPP – Strana národního obrození
TS-LK – Vlastenecká unie – Litevští konzervativci
TS-LKD – Vlastenecká unie – Litevští křesťanští demokraté
TT – Právo a spravedlnost
UD – Demokratická unie
UDMR – Maďarský demokratický svaz
UNPR – Národní unie pro pokrok Rumunska
UP – Unie práce

US – Unie svobody
USD – Sociálnědemokratický svaz
US-DEU – Unie svobody – Demokratická unie
USL – Sociálně-liberální unie
UW – Unie svobody
V – Jednota
VPN – Veřejnost proti násilí
VV – Věci veřejné
WAK – Volební katolická akce
ZE – Západní Evropa
ZLSD – Sjednocená kandidátka sociálních demokratů
ZRP – Zatlersova reformní strana
ZRS – Svaz slovenských dělníků
ZZS – Unie zelených a farmářů

1. ÚVOD

Více než dvacet let od pádu komunistických režimů ve střední a východní Evropě nastal čas hodnotit a srovnávat obecnější a dlouhodobější trendy. Původní tranzice k demokracii se ve většině těchto zemí změnila v postupnou konsolidaci demokratického vládnutí (Beyme 1999) a dostatečně dlouhá doba i relativně velký počet zemí tak umožňují sumarizovat existující trendy.

Cílem předkládané monografie je zabývat se politickými stranami a zejména stranickými systémy, které se formovaly a fungují ve vybraných středo- a východoevropských zemích. Naší ambicí nebylo pokrýt celý postkomunistický areál. Cíleně jsme soustředili pozornost na ty země, které se v letech 2004 a 2007 staly členskými zeměmi Evropské unie. K tomuto okruhu jsme připojili Chorvatsko, neboť je to země s jasnou perspektivou členství. V rámci takto zvolené skupiny států můžeme vymezit tři podskupiny. Pozornost bude věnována zemím střední Evropy, za něž považujeme státy Visegrádské skupiny (Česko, Maďarsko, Polsko a Slovensko) a dvě postjugoslávské země (Slovinsko a Chorvatsko¹), třem pobaltským státům (Estonsko, Lotyšsko a Litva) a dvěma balkánským zemím (Bulharsko a Rumunsko). Tyto země úspěšně splnily Kodaňská kritéria, jakýsi elementární rámec politické a ekonomické konsolidace nutný ke vstupu do EU. Uvědomujeme si značnou arbitrárnost kodaňských kritérií, avšak domníváme se, že představují sice hrubý, přesto však použitelný „rastr“ vytvářející určité dělítko uvnitř skupiny postkomunistických zemí z hlediska míry jejich demokratické konsolidace, profilace a stabilizace politických institucí a běžného úzu vztahů mezi nimi, vazeb mezi společnostmi a politickými aktéry, kulturně-politickými determinantami politických aktérů a jejich působení v politických arénách apod.

Ostatně se nám nejedná ani tak o hodnocení stavu demokracie v těchto zemích, jako spíše o analýzu a základní komparaci jejich stranických systémů. Dovolujeme si vyslovit předpoklad, že začlenění

¹ Vzhledem k tradicím, kulturním a historickým vazbám považujeme přiřazení těchto zemí k areálu střední Evropy za heuristicky adekvátnější než označování těchto států (a v praxi zejména Chorvatska) za země západního Balkánu.

těchto států do EU umožňuje do budoucna překonat v areálově po-
jatých politologických komparacích schéma západní versus (středo)-
východní Evropa a že řada fenoménů spjatá s politickým stranictvím
v členských zemích EU je zkoumatelná napříč tímto historicky vznik-
lým dělením.²

Než vymezíme cíle předkládané publikace, zrekapitulujme ve struč-
nosti stávající zásadní výsledky výzkumu stranických systémů střední
Evropy.

1.1 Výzkum stranických systémů ve středovýchodní Evropě: současný stav poznání

Výzkum politických stran a stranických systémů se stal v průběhu
dvou dekad po roce 1989 velmi významným a rozvinutým segmentem
politické vědy ve střední a středovýchodní Evropě. V současnosti mů-
žeme pozorovat řadu politických vědců pocházejících z tohoto regi-
onu i působících vně regionu, kteří se zabývají výzkumem politického
stranictví a vývojem stranických systémů ve středovýchodní Evropě.
Většina zmíněných výzkumných aktivit se nicméně soustřeďuje na
analýzu jednoho politického či stranického systému, případně vybrané
skupiny zemí či případových studií. Některé z takových analýz se
koncentrují „pouze“ na jednu ideologickou skupinu politických stran,
ale nikoli na stranický systém jako celek. Zejména tzv. středoevropské
země – Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko (Visegrádská
skupina) – jsou poměrně hojně zkoumány v komparativní perspektivě,

² Samotnou rolí evropské integrace v proměnách stran a stranických systémů se
zabývá výzkum evropeizace. Její empirický výzkum však ukazuje, že v zemích tzv.
východního rozšíření ovlivnila politické strany a zejména stranické systémy spíše
nepřímo a v poměrně malém měřítku. To samozřejmě neznamená, že by evropská
témata nehrála významnou roli ve volebních kampaních, že by bylo možno přehlížet
zcela vliv politických stran na úrovni EU či fenomén euroskepticismu. Výzkumy těchto
fenoménů však ukazují, že evropská tematika je buď vydělována stranou ostatních
problémů, ovšem s malou celkovou signifikancí pro podobu stranické soutěže, nebo
alespoň částečně integrována do ostatních dimenzí stranického fungování, ovšem bez
výrazného transformačního potenciálu. Vzhledem k existující literatuře na toto téma
(např. Haughton 2011; Kūlahci 2012; Pridham 2005) a malému přímému vlivu evro-
peizace nepovažujeme za nutné věnovat problematice vztahu politického stranictví
a integrace samostatný prostor.

místa je do této skupiny střeoevropských zemí přiřazováno rovněž Slovinsko (dominantně v případě textů připravovaných slovinskými autory či editory).

Jako příklady takových komparativních analýz můžeme zmínit knihu *Střeoevropské systémy politických stran: Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko* (2003) připravenou Petrem Fialou, Ryszardem Herbutem a dalšími autory, knihu Tomáše Kosteleckého *Political Parties after Communism: Developments in East-Central Europe* (2002), nebo knihu Víta Hlouška a Lubomíra Kopečka *Origin, Ideology and Transformation of Political Parties. East-Central and Western Europe Compared* (2010). Všechny zmíněné publikace se soustřeďují pouze na země Visegrádské skupiny. Komparace socio-politického vývoje a tvorby rokkanovských konfliktních linií ve střeoevropských stranických systémech je představena v knize Víta Hlouška a Lubomíra Kopečka *Konfliktní demokracie: moderní masová politika ve střední Evropě* (2004), kde jsou země – či přesněji napsáno společnosti – země Visegrádské skupiny srovnávány s rakouským případem.

Některé dílčí analýzy se věnují dokonce ještě menším skupinám zemí – např. kniha editovaná Seanem Hanleyem a Aleksem Szczerbiakem (2006): *Centre-Right Parties in Post-Communist East-Central Europe* analyzuje český a slovenský případ; významná kniha *Post-Communist Party Systems: Competition, Representation, and Inter-party Cooperation* autorů Herberta Kitschelta, Zdenky Mansfeldové, Radosława Markowského a Gábora Tóky (byla publikována ve dvou vydáních v letech 1999 a 2008) zahrnuje případové studie České republiky, Maďarska a Polska.

Vybraná skupina střeoevropských zemí je v některých případech komparována se zeměmi jiných světových regionů, převážně Latinské Ameriky. Např. v knize Sarah Birchové *Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe (One Europe or Several?)* (2003) jsou země střeoevropského areálu srovnávány se zeměmi Latinské Ameriky, konkrétně se studii věnuje České republice a Kostarice. Podobně jsou v knize *Party Politics in New Democracies*, editované Paulem Webbem a Stephenem Whitem (2007), představeny případy z Latinské Ameriky, Rusko a Česká republika. Jediným pokusem analyticky zachytit širokou skupinu zemí bez ohledu na její příslušnost k některému z evropských transnacionálních regionů je kniha Andrzeje Antoszewského *Parties and Party Systems in the EU Member States*

at the Turn of the 20th and 21st Centuries (2010), v níž se autor věnuje stranickým systémům všech 27 členských zemí Evropské unie.

Další skupinou analýz jsou studie zabývající se některými zeměmi středovýchodní Evropy, a to buď na základě preference vydavatele (začasté „musí“ být do analýzy začleněna Ruská federace), případně preference či osobních vazeb autora nebo editora. V knize *Parties and Democracy: Party Structure and Party Performance in Old and New Democracies*, editované Richardem Hofferbertem (1999), je např. srovnáván vývoj českého, litevského a ruského stranického systému. Andrey Meleshevich (2007) založil svou knihu *Party Systems in Post-Soviet Countries* na studiu institucionalizace politických stran a srovnává situaci v zemích Pobaltí, na Ukrajině a v Rusku. Paul Lewis (2000) v knize *Political Parties in Post-Communist Eastern Europe* komparuje země Visegrádské skupiny s ruským a běloruským případem. Týž autor editorsky, resp. jako vedoucí autorského kolektivu rozšířil skupinu zkoumaných zemí v knize *Party Development and Democratic Change in Post-Communist Europe* (2001), kde vedle zemí Visegrádské skupiny analyzuje rovněž slovinský případ a země Pobaltí; stejný vzorek zemí nacházíme rovněž v knize *Post-Communist EU Member States: Parties and Party Systems* (2006), editované Susanne Jungerstam-Muldersovou. Zajímavým příkladem výše naznačené „selektivity“ je kniha *Cleavages, Parties and Voters: Studies from Bulgaria, Czech Republic, Hungary, Poland, and Romania (Political Parties in Context)* (1999), editovaná Kay Lawsonovou, Andreou Römmele a Georgi Karasimonovem. Podnětná je rovněž kniha *Trajectories of the Left. Social Democratic and (Ex)Communist Parties in Contemporary Europe: Between Past and Future* (2005), editovaná Lubomírem Kopečkem, v níž jsou levicově orientované politické strany z některých zemí středovýchodní Evropy srovnávány se svými protějšky z vybraných států EU-15 (Dánsko, Francie, Rakousko).

Kopečkem editovaný sborník je příkladem další tendence výzkumných analýz politického stranictví s ohledem na areál středovýchodní Evropy, a to soustředění se na jednu či jen některé stranické rodiny. Mimořádná pozornost je přitom věnována oběma extrémním případům, tj. levicově a pravicově extrémním subjektům. Jako příklady můžeme zmínit knihu Anny M. Grzymala-Busse *Redeeming the Communist Past: The Regeneration of Communist Parties in East Central Europe* (2002) nebo sborníky editované Andrássem Bozókim a Johnem

T. Ishyiamou: *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe* (2002), Jane Curryovou a Joan B. Urbanovou: *The Left Transformed in Post-Communist Societies: The Cases of East-Central Europe, Russia and Ukraine* (2003) a Sabrinou Rametovou: *The Radical Right in Central and Eastern Europe since 1989* (1999).

Pouze velmi malá část analýz zahrnuje všechny tzv. postkomunistické země středovýchodní Evropy, které se v roce 2004, resp. 2007 staly členy EU. Nejdůležitější a nejvíce inkluzivní se v tomto případě jeví být kniha editovaná Paulem Lewisem a Zdenkou Mansfeldovou *The European Union and Party Politics in Central and Eastern Europe* (2006). V českém politologickém prostředí pak mohou být zmíněny dvě takové publikace; zaprvé kniha *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích* (2002), připravená širší skupinou výzkumníků pod vedením Petra Fialy, Jan Holzera a Maxmiliána Strmisky. Dílčí kapitoly knihy se zabývají stranickými systémy zemí středovýchodní Evropy ve vazbě na teorii stranických rodin, tzn. že dílčí kapitoly dominantně analyzují pozici relevantních politických stran vůči jedné ze stranických rodin v evropském kontextu, ale nikoli v rámci národního stranického systému. V úvodu ke knize editoři zdůrazňují, že jedním z důležitých podnětů k přípravě této „encyklopedické“ publikace byla absence takového komplexního materiálu, který by českému čtenáři nabízel faktografickou bázi pro další studium a výzkum. Podobnou motivaci můžeme pozorovat rovněž u autorů knihy *Nové demokracie střední a východní Evropy* (2008), editované Ladislavem Cabadou. Také v této knize jsou začleněny všechny země středovýchodní Evropy, podkapitoly věnované stranickým systémům jsou nicméně příliš stručné a dominantně orientované na politické strany, nikoli tedy na jejich interakci v rámci stranického systému. Dalším příkladem podobného přístupu k problematice výzkumu politických stran je kniha Andrzeje Antoszewského *Partie polityczne Europy Środkowej i Wschodniej* (2005).

Jak jsme ukázali, existuje poměrně velké množství analýz věnovaných politickému stranictví a stranickým systémům v areálu středovýchodní Evropy, ale ty se pouze výjimečně soustřeďují na komplexní analýzu zahrnující přinejmenším deset případů (deset tzv. postkomunistických zemí, které v letech 2004 a 2007 vstoupily do EU), případně ještě větší množství národních stranicko-politických soustav.

1.2 Výzkumné cíle a struktura knihy

Jak jsme opakovaně zdůraznili, cílem knihy *Ztraceny v tranzici? Minulost a přítomnost politického stranictví ve střední a východní Evropě* je nabídnout komplexní komparativní analýzu vývoje, současné podoby a hlavních charakteristik stranických systémů v deseti tzv. postkomunistických zemích středovýchodní Evropy (Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko), které vstoupily do EU v rámci tzv. východního rozšíření, a dále Chorvatska, které přistoupí k EU v polovině roku 2013. Takový výzkumný vzorek se nám zdá být dostatečně vnitřně koherentní, co se týče hlavních socio-politických charakteristik před kolapsem východního bloku a také s ohledem na následné procesy transformační, konsolidační a evropeizační. Právě proto očekáváme, že náš výzkum odhalí více společných charakteristik zkoumaných stranických systémů – podobná socio-politická štěpení a konfliktní linie, podobné hlavní aktéry reprezentující identické stranické rodiny, extenzivní přítomnost *single issue* politických stran, resp. *niche parties* („stran mezery“), podobné charakteristiky stranického členství, podobné strategie politických stran vůči ústavně-politickým strukturám (dominantně vládám) apod. Na druhé straně současně předpokládáme rovněž výrazné rozdíly a náš výzkum se soustředí na hledání odpovědí vysvětlujících tyto odlišnosti.

Cílem této knihy je analyzovat a srovnat stranické systémy jedenácti zemí středovýchodní Evropy v několika dimenzích. Zajímají nás tradice stranického pluralismu před nástupem komunistických režimů.³

³ Jsme si přirozeně vědomi toho, že tato tradice byla zásadním způsobem narušena v období po roce 1948 a že plně navázat na existenci základních socio-politických kontur stranicko-politických soustav analyzovaných zemí a společností nebylo a není možné ani v praktické politice, ani v rámci sociálněvědní analýzy. Jen stěží jsme např. v tzv. postkomunistickém areálu mohli předpokládat rychlý rozvoj všeobjímajících stran založených na jasném ukotvení v minulosti a dlouhodobě budované symbióze s jasně definovanými sociálními skupinami (Toole 2007); k tomu chyběly jak kontinuita institucionální, tak výrazně i kontinuita ve vývoji společnosti. Nicméně ani to neplatí zcela a projevy kontinuity se nám jeví být výraznějšími, než aby bylo možné hovořit jen o výjimkách. Týkají se jak tzv. *successor parties*, které položily základy demokratické levice ve většině zemí areálu (a v případě některých bývalých satelitních stran i základy stran z jiných stranických rodin), ale také jiných subjektů vyrůstajících z dlouhodobě formovaných institucionálně-společenských základů (církvi, národněkonzervativních hnutí, společenské opozice vůči komunismu apod.). Jistě, tyto strany mnohdy ne zcela odpovídají